

самоконтролем та саморегуляцією людини, а також з результативністю спортивної діяльності.

SOME ASPECT OF THE STUDY OF THE RESPONSIBILITY

Tanya Iluk

The responsibility is shown as a integral moral and socio-psychological trait of the personality, her relation with self-control, self-regulation and the results of the sport activities.

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ВИВЧЕННЯ СПІЛКУВАННЯ В СПОРТІ

ОЛЕНА КУДЕРМІНА

Український державний університет фізичного виховання та спорту

Проблема спілкування в останній час привертає увагу все більшої кількості дослідників як в галузі соціальної психології, так і в галузі психології спорту. Чим обумовлюється це зацікавлення? Передусім тим, що спілкування є одною з основних категорій в психологічній науці нарівні з такими категоріями, як діяльність, особа, свідомість, а також тими вимогами, що ставить практика перед академічною наукою. Ці вимоги базуються на пошуку причин негативних взаємовідносин в різних соціумах, причин внутрішньоособових проблем, пошуку шляхів підвищення ефективності в різних видах діяльності і т.і.

Якщо прослідкувати зацікавленість дослідників до процесу спілкування в спорті, то найбільша кількість робіт була виконана в 60-70, початок 80 років (Ю.Л.Ханін, В.І.Рум"янцева, Л.Д.Богданова та ін.). Саме тоді, був визначений вплив спілкування на психологічний клімат в

команді, зіграність гравців, виділені функції спілкування в спорті і т.п., в основному ці праці торкалися емоційного (міжособового) спілкування.

Кінець 80-х, початок 90-х - час, коли дослідження проблеми спілкування в цьому виді діяльності представлене невеликою кількістю робіт.

Всі ці дослідження стосувалися головним чином комунікативного компоненту спілкування, що досить обмежували коло питань, що порушувалися.

З теоретичної і методологічної точки зору для дослідження спілкування в психології і, зокрема, психології спорту існує декілька підходів:

1. На підставі теорії діяльності - тобто розгляд спілкування як самостійного виду діяльності і наступний аналіз комунікації з залученням концептуального апарату, що застосовується до дослідження предметно-практичної діяльності, до виділення мотивів і цілей спілкування, його предмета і об'єкта, комунікативних дій і операцій.
2. Запропонований Б.Ф.Ломовим, який вважає, що не можна розглядати спілкування як приватний вид діяльності, або її аспект - "спілкування - це одна з сторін життя людини не менш істотна, ніж діяльність".
3. Представлений теорією опосередкованої діяльної групової активності, запропонованої А.В.Петровським.
4. Розгляд категорії діяльності на підставі особистого підходу.

За нашим розумінням, найбільш плідним є використання дієвого і суб'єктивного підходів, бо для отримання цілісної уяви про спілкування людей в групі, необхідно розглядати не тільки структуру діяльності, але і її суб'єкта. Причому два підходи: діяльний і суб'єктивний виявляються найбільш результативними тоді, коли зі їх допомогою не просто розкриваються різні сторони предмета дослідження, але і розглядаються через взаємозв'язок.

В зарубіжній психології проблема спілкування вивчалася в рамках різних теорій - це теорії "соціальної

атрибуції”, “соціальних уявлень”, напрямки, що можна з'єднати під загальною назвою “особова представленість людини в спілкуванні”; психологічний напрям, теорія трансактивного аналізу, що запропонована Е.Берном і т.і.

Актуальність розгляду особливостей спілкування на даний час можна обґрунтувати тим значенням, яке воно має при розгляді різного роду проблем.

Однією з них є становлення особистості спортсмена в процесі його спортивного життя. Вже не є секретом, що заняття спортом поглинають не тільки вільний час спортсмена, але інколи і той час, який його однолітки використовують для навчання в школі. Таким чином, спортивна команда і тренерський колектив є одним соціальним середовищем, в якому відбувається формування особистих якостей і рис спортсмена. Тим більше, що спортивна кар'єра в деяких випадках залежить від того, як складається спілкування у спортсмена в його референтній групі, яким стилем спілкування володіє його тренер тощо. Ці фактори в подальшому впливатимуть на те, якими комунікативними вміннями і навичками він буде користуватися в житті, після закінчення занять спортом.

Наступний вид проблем - це невирішені проблеми в галузі соціальної психології спорту, зокрема в тій сфері, де приховані можливі шляхи підвищення ефективної діяльності.

Одним з таких шляхів є оптимізація процесу спілкування і за рахунок цього формування позитивних внутрішньокомандних відносин, вирішення конфліктних ситуацій, побудова ігрової взаємодії, створення потрібного психологічного настрою спортсменів перед змаганнями і т.і.

В умовах взаємопов'язаної діяльності виникає і відповідний стиль спілкування в командах. Управління ж останнім базується на знаннях, а якщо необхідно, то і на зміні стилів спілкування як окремих гравців, так і колективу в цілому. Шляхом організації процесу, що розглядається, можна запобігти “зриву” молодих, не досить досвідчених гравців, зняти надмірну напругу з сильних гравців,

переключаючи його на підтримку товаришів, на створення сприятливої психологічної атмосфери в команді, а також створити і підтримати необхідний групових настрої.

Спілкування в спортивній команді будується як дворівнева система: нижчий рівень створюють процеси емоційного спілкування в рамках неформальної структури колективів. Вищий рівень - процеси ділового спілкування в рамках формальної структури. В більшості випадків до зазначення емоційного спілкування використовують термін міжособове, хоч нам це здається безпідставним, бо будь-яке спілкування як ділове (інструментальне), так і емоційне є міжособовим. На наш погляд, особливий інтерес представляє ділове (інструментальне), бо власне воно виходить на перший план в кваліфікаційних спортивних командах, виконуючи функції організації, управління і узгодження дій між гравцями.

Особливості ділового спілкування в багато чому визначають тактичні дії команди. Одним з показників тактичної підготовленості гравця є виконання групових і командних дій в нападі та захисті, що неможливе без взаєморозуміння, здібності взаємодії з партнерами по команді. Індивідуальне володіння технікою, тактикою і наявність достатньої фізичної підготовки в кожного спортсмена є лише необхідними умовами для успішної гри команди, але далеко не достатніми.

Суттєвим моментом під час аналізу процесу спілкування є визначення його структури. Для вирішення цього питання існує декілька підходів:

1. На думку В.Н.Мясищева - спілкування людей є таким процесом безпосереднього або опосередкованого технічними взаємодіями людей, в якому необхідно виділити три взаємодіючих компонента - психологічне відображення учасниками спілкування один з одним, відношення їх один до одного, комунікація їх один з одним.

2. Є.В. Улибіна стверджує, що структура міжособового спілкування повинна розглядатися з двох сторін: внутрішньої (спонукання до дії), та зовнішньої (засоби і способи) комунікації.
3. На наш погляд, найбільш повно охоплює процес спілкування структура, що містить в собі наступні компоненти:
  - а) комунікативний - пов'язаний з виявленням специфіки інформаційного процесу між людьми як активними суб'єктами, тобто з врахуванням відносин між партнерами, їх установок, цілей, намірів, часто приводить до не просто руху інформації, але і до уточнення і збагаченню тих знань, відомостей і думок, якими обмінюються люди;
  - б) перцептивна сторона містить в собі процес сприймання людьми один одного;
  - в) інтерактивна сторона спілкування - це умовний термін, що означає характеристику тих компонентів спілкування, що пов'язані з взаємодією людей, з безпосередньою організацією їх спільною діяльністю. Взаємодія - та сторона, що фіксує не тільки обмін інформацією, але і організацію спільної діяльності, "з приводу" неї, і саме в цьому процесі людям необхідно обмінюватися інформацією та самою діяльністю, тобто виробляти форми і норми спільної діяльності.

У реальній дійсності кожна з цих сторін не існує ізольовано від двох інших, виділення їх можливе тільки для аналізу, зокрема до створення системи експериментальних досліджень.

З нашої точки зору, дослідження спілкування у взаємозв'язку всіх його структурних компонентів сприяє вирішенню актуальних для сьогоденного спорту проблем.

SOME ASPECTS OF COMMUNICATION STUDY IN SPORT

The article offers the brief characteristic of theoreticmethodological approaches to the study of communication; the actuality of this category's analysis for

solution of different kinds of problems which arise in the sport practice is based. To our mind of special research interest is the analysis of instruktural communication in its mutual relations of all its structural components.

ВИКОРИСТАННЯ ТВОРЧОГО ТРЕНІНГУ У ПІДГОТОВЦІ СПОРТИВНИХ ІГРОВИХ КОМАНД

СОФІЯ САЛЬНІКОВА

*Український державний університет фізичного виховання
та спорту*

У сучасному спорті, щоб досягти великих успіхів, недостатньо мобілізації усіх фізичних і психологічних можливостей спортсмена. У спорті вищих досягнень перемагає той, хто знайшов новий шлях реалізації своїх потенціалів. Одним з них, на наш погляд, є розвиток творчих здібностей, тобто реалізація не тільки фізичного, а й інтелектуального потенціалу гравця, фігуриста, борця і т.і. Ми вважаємо, що в певних видах спорту активізація творчого потенціалу повинна посідати далеко не останнє місце в організації тренувань.

Специфіка ігрових видів спорту, а саме: непередбачуваність ігрових ситуацій, залежність дій спортсмена від активності партнерів і суперників, динаміка самої гри і т. ін, надає спортсменам багато можливостей для творчого підходу до своєї діяльності.

Для підсилення творчого потенціалу спортсменів ігрових команд була розроблена програма 20-годинного тренінгу креативності. Зміст тем програми був такий:

1. Психологія розв'язування проблем і прийняття групового рішення: типи проблем (задач) і відповідні типи розумової діяльності; методи групової творчої роботи; прийоми